

OBOWIĄZKOWE UBEZPIECZENIE BUDYNKÓW ROLNICZYCH

Mieczysław Łozowski

Akademia Rolnicza w Szczecinie

Streszczenie. Rozwój ubezpieczeń wiejskich postępował wraz z rozwojem całego systemu ubezpieczeń w Polsce. Już w 1807 roku wprowadzono obowiązkowe ubezpieczenie budynków od ognia. W 1990 r., po zniesieniu części obowiązkowych ubezpieczeń nastąpił upadek ubezpieczeń rolnych. Co prawda, w niewielkim stopniu dotyczyło to ubezpieczeń budynków na wsi, oraz ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu szkód wyrządzonych osobom trzecim. Zmiana zasad, które w tym okresie nastąpiły polegała głównie na tym, że w okresie przed 1990 r. ubezpieczenia budynków, obejmujące głównie szkody powstałe wskutek ognia, powodzi, huraganu i innych klęsk żywiołowych, miały charakter ustawowy, co prowadziło w konsekwencji do tego, że wszystkie budynki za wyjątkiem szklarni, tunelów foliowych szklarni oraz budynków przemysłowych usługowych i rzemieślniczych w gospodarstwach indywidualnych były ubezpieczone w pełnym zakresie ryzyk.

Analiza przebiegu tego ubezpieczenia w okresie lat 1997–2007, wskazuje, że ubezpieczenie budynków rolniczych należy uznać, jako względnie dobrze prosperujące, a zwiększenie stopnia powszechności funkcjonowania tego ubezpieczenia jest możliwe poprzez wzrost świadomości ubezpieczeniowej oraz wzmocnienie kontroli zawierania ubezpieczenia.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia w rolnictwie, obowiązkowe ubezpieczenie budynków rolniczych

WPROWADZENIE

Ubezpieczenia w rolnictwie na ziemiach polskich mają już długą tradycję. Pierwsze formy zorganizowanych ubezpieczeń wiejskich, wzorowane na kasach ogniowych niemieckich, określa się na 1804 rok, tj. od daty powstania Towarzystwa Ogniowego Wiejskiego Prowincji Prus Południowych [Podkorzyński 1958]. Ubezpieczenia te o miały charakter dobrowolny i dotyczyły budynków wiejskich, a otrzymanie odszkodowania uzależnione było od odbudowy zniszczonych obiektów. Dalszy rozwój ubezpieczeń na

---

Adres do korespondencji – Corresponding author: Mieczysław Łozowski, Akademia Rolnicza, Wydział Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej, Katedra Zarządzania Przedsiębiorstwami, ul. Monte Cassino 16, 70-466 Szczecin

ziemiach polskich uzależniony był głównie od nowej sytuacji politycznej w Europie po kongresie Wiedeńskim. Rozwój ubezpieczeń wiejskich postępował wraz z rozwojem całego systemu ubezpieczeń w Polsce. Już w 1807 roku wprowadzono obowiązkowe ubezpieczenie budynków od ognia¹. Później, do pierwszej wojny światowej, przeważały u nas ubezpieczenia dobrowolne, aczkolwiek w niektórych okresach i miejscach wprowadzono ubezpieczenia obowiązkowe budynków oraz bydła.

Ważnym momentem dla historii ubezpieczeń w rolnictwie w tym i obowiązkowych były lata dwudzieste ubiegłego wieku. W okresie tym powstaje coraz więcej instytucji ubezpieczeniowych, rozpoczyna działalność także szereg towarzystw ubezpieczeń wzajemnych. Wówczas to wśród prawodawców i ubezpieczeniowców rozgorzała dyskusja nad rozwiązaniem modelowym systemu i organizacji ubezpieczeń. Wątpliwości budziły m.in. zagadnienia przymusu ubezpieczenia budynków na terenie całego państwa.

Odzyskanie niepodległości przez Polskę w roku 1918 zapoczątkowało kolejny etap rozwoju ubezpieczeń na ziemiach polskich. W oparciu o dekret Naczelnika Państwa z 1919 roku powstawały kolejne instytucje ubezpieczeniowe funkcjonujące w formie spółek akcyjnych i towarzystw wzajemnych. Ustawa sejmowa z 21 czerwca 1921 roku o przymusie ubezpieczenia budowli od ognia i o Polskiej Dyrekcji Ubezpieczeń Wzajemnych stała się podstawowym aktem prawnym, stanowiąc podstawy dla dalszego rozwoju powszechnych ubezpieczeń również i na wsi. Ustawa ta m.in. upoważniała samorządy do wprowadzenia przymusu ubezpieczenia ruchomości od ognia płonów od gradobicia i żywego inwentarza od pomoru. Przesłanką, która przemawiała wówczas za przyjęciem takiego właśnie rozwiązania była słabość ekonomiczna drobnych gospodarstw rolnych oraz spełnienie oczekiwań na wprowadzenie taniego i prostego systemu ochrony ubezpieczeniowej. Obowiązek takiego ubezpieczenia obejmował teren powiatu lub województwa. Rozporządzenie to miało duże znaczenie dla utrwalania przymusu ubezpieczenia, wprowadzając między innymi sankcje karne w stosunku do właścicieli budynków niestosujących się do przepisów o przymusie ubezpieczenia od ognia.

Dekret rządowy z 3 stycznia 1947 r. o uregulowaniu ubezpieczeń rzeczowych i osobowych ustanawiał obowiązek ubezpieczenia budynków od ognia. Powiatowe rady narodowe miały prawo uchwalania obowiązku ubezpieczania inwentarza żywego na swoim terenie, natomiast wojewódzkie rady narodowe uchwały obowiązek ubezpieczania upraw od gradobicia. W tym czasie nastąpił na niespotykaną dotąd skalę rozwój ubezpieczeń upraw, zwierząt oraz mienia gospodarstw rolnych. W 1951 roku weszło w życie rozporządzenie ministra finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia budynków. Rozporządzenie to rozszerzyło odpowiedzialność zakładu ubezpieczeń na szkody spowodowane przez powódź, huragan oraz inne ryzyka jak lawiny, usuwanie i zapadanie się ziemi.

Nowy kierunek rozwoju działalności ubezpieczeniowej, a w tym i również ubezpieczeń rolnych wytyczyła ustawa z dnia 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych [Ustawa (1)]. Na podstawie art. 5 tej ustawy wprowadzono na całym obszarze państwa

---

¹Dn. 5 czerwca 1807 r. Komisja Rządząca Księstwa Warszawskiego powołała Towarzystwo Ogniowe dla Miast i Wsiów, zgodnie z dokumentem wykonawczym w ubezpieczeniach wiejskich ustalony został przymus ubezpieczenia budynków wsi narodowych i królewskich, wsi prywatnych przymus nie obowiązywał.

obowiązek ubezpieczenia budynków – od ognia i innych określonych zdarzeń losowych, mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych – od ognia i innych zdarzeń losowych, ziemiopłodów – od gradobicia i powodzi i zwierząt gospodarczych – od padnięcia, a w odniesieniu do ubezpieczenia upraw, zakres obowiązkowego ubezpieczenia rozszerzono o ryzyko wód powodziowych. Uznano wówczas, że wprowadzenie obowiązkowych ubezpieczeń rolnych, a w tym również i upraw od gradobicia i powodzi jest najlepszą formą zapewnienia powszechnej ochrony ubezpieczeniowej. Składki z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń traktowane były na równi z opłatami publicznymi, a do składek w obowiązkowych ubezpieczeniach zastosowanie miały przepisy o zobowiązaniach podatkowych.

Na mocy ustawy z 1952 r., która upoważniła Radę Ministrów do wydania rozporządzeń normujących zakres i warunki ubezpieczeń obowiązkowych, rozszerzono zakres obowiązkowych ubezpieczeń o mienie ruchome i uprawy. Kolejne uregulowania prawne w tym obszarze poszerzały zakres odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń bądź też porządkowały przepisy na temat ubezpieczenia budynków. Zaktualizowane przepisy stanowiły, że odszkodowanie w budynkach ustalano według cennika PZU z uwzględnieniem stopnia amortyzacji. Wprowadzono zasadę lustracji stanu ubezpieczenia budynków. Wysokość szkód w budynkach określano na podstawie norm szacunkowych, a odszkodowanie wypłacano w wysokości 100% szkody w granicach wartości ubezpieczonego budynku i wypłacano w dwóch ratach. Pierwsza, w wysokości 1/3 odszkodowania po złożeniu wniosku o odszkodowanie. Druga rata była wypłacana w terminie 14 dni po udokumentowaniu przez poszkodowanego, że pierwsza została wykorzystana na odbudowę budynku. W ubezpieczeniach ustawowych obowiązywała zasada samofinansowania się ubezpieczeń w poszczególnych sektorach rolnictwa². W okresie tym ubezpieczeniem obowiązkowym objęte było około 12 milionów budynków.

Do 1990 roku, ubezpieczenia w rolnictwie regulowała ustawa z września 1984 roku. Szczegółowe zasady tych ubezpieczeń były uregulowane w rozporządzeniach Rady Ministrów z dnia 21 lutego 1985 r. w sprawie ubezpieczenia ustawowego budynków oraz mienia w gospodarstwach rolnych (Dz.U. Nr 10, poz. 38) oraz w rozporządzeniu z dnia 10 lipca 1985 r. w sprawie ubezpieczenia ustawowego odpowiedzialności cywilnej rolników (Dz.U. Nr 33, poz. 146). Istotą tych uregulowań był automatyzm realizacji określonych ustawą ubezpieczeń bez składania oświadczenia woli. Oznaczało to, że każdy rolnik będący podmiotem takiego ubezpieczenia był ubezpieczony automatycznie bez konieczności zgłoszenia mienia do ubezpieczenia [Stroiński 1989]. Rolnik nie mógł samodzielnie podejmować decyzji o zakresie ubezpieczeń, ubezpieczeniem, bowiem objęty był z mocy ustawy. Opłata składki traktowana była jako zobowiązanie i tym samym zakład ubezpieczeń miał prawo dochodzenia swoich należności na drodze sądowej, bądź przymusowo ściągał je przy pomocy organów administracyjnych.

W 1990 r., po zniesieniu części obowiązkowych ubezpieczeń nastąpił upadek ubezpieczeń rolnych. Zmiana zasad, które w tym okresie nastąpiły, co prawda, w niewielkim stopniu dotyczyła ubezpieczeń budynków na wsi, a polegała głównie na tym, że w okre-

---

²Rozporządzeniem Rady Ministrów z 5 grudnia 1989 r. rozszerzono zakres ubezpieczenia ustawowego (dawniej obowiązkowego) na państwowe gospodarstwa rolne dotychczas ubezpieczane dobrowolnie.

Tabela 1. Ubezpieczenia ustawowe (obowiązkowe) budynków rolniczych w PZU w latach 1985–2001

Table 1. Obligatory insurance of agricultural buildings in PZU in years 1985–2001

Rok	Liczba gospodarstw	Liczba wypłaconych odszkodowań
1985	3 098 734	79 322
1986	2 966 294	170 825
1987	2 901 896	48 169
1988	2 886 046	113 272
1997	1 486 157	97 262
1998	1 449 451	21 461
2001	1 357 340	33 136

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Rojewski, Stan ubezpieczeń rolnych w Polsce na przykładzie PZU SA oraz perspektywy ich rozwoju. [w] Ubezpieczenia gospodarcze, Wieś i rolnictwo, Wyd. SGGW, Warszawa 2002, s. 63.

Source: Author's elaboration based on: K. Rojewski, Stan ubezpieczeń rolnych w Polsce na przykładzie PZU SA oraz perspektywy ich rozwoju. [w] Ubezpieczenia gospodarcze, Wieś i rolnictwo, Wyd. SGGW, Warszawa 2002, p. 63.

się przed 1990 r. ubezpieczenia budynków, obejmujące głównie szkody powstałe wskutek ognia, powodzi, huraganu i innych klęsk żywiołowych, miały charakter ustawowy, co prowadziło w konsekwencji do tego, że wszystkie budynki za wyjątkiem szklarni, tunelów foliowych szklarni oraz budynków przemysłowych usługowych i rzemieślniczych w gospodarstwach indywidualnych były ubezpieczone w pełnym zakresie ryzyka. Zakres ubezpieczeń obowiązkowych został znacznie ograniczony. W miejscu poprzedniego ustawowego ubezpieczenia budynków oraz mienia w gospodarstwach rolnych pozostało jedynie ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego oraz ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu szkód wyrządzonych osobom trzecim. Poprzednio cały majątek znajdujący się w gospodarstwie rolnym był objęty ubezpieczeniem, a w tym w szczególności: budynki, mienie ruchome, uprawy oraz bydło, konie i trzoda chlewna.

W Polsce produkty ubezpieczeń obowiązkowych muszą spełniać łącznie pięć warunków [Monkiewicz 2001]:

1. Źródłem powstania produktów ubezpieczeń obowiązkowych musi być ustawa. Tylko w ten sposób można uznać odstępstwo od zasady swobody kontraktowej.
2. Ustawa ustala jednolite dla wszystkich ubezpieczeń danego rodzaju ogólne warunki ubezpieczenia, które obejmują m.in. zakres ubezpieczenia, prawa i obowiązki stron, zasady odpowiedzialności ubezpieczyciela itd. Strony ubezpieczenia nie mają swobody kształtowania treści wzajemnej umowy. Podstawowe parametry ustalane są przez państwo.
3. Zakłady ubezpieczeń, posiadające zezwolenie na sprzedaż danych produktów ubezpieczeniowych, mają ustawowy obowiązek akceptacji oferty ubezpieczających w tym zakresie. Muszą także wносить stosowne wpłaty na rzecz Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego.

4. Spełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia poddane jest kontroli specjalnie upoważnionych do tego organów państwowych, które mogą stosować środki represyjne wobec uchylających się od obowiązku ubezpieczenia.
5. W przypadku ubezpieczeń obowiązkowych OC poszkodowani mają zagwarantowane świadczenia odszkodowawcze z Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego.

Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152), wprowadziła zmiany w ubezpieczeniu obowiązkowym budynków, wywołujące określone skutki finansowe. Rozszerzony został m.in. zakres odpowiedzialności zakładów ubezpieczeń na szkody w budynkach powstałe wskutek opadów śniegu. Ustawa wyłączyła również z obowiązku ubezpieczenia – budynki osób prawnych oraz zniosła franszyzę obowiązującą dotychczas w tym ubezpieczeniu.

Obowiązek ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych dotyczy wyłącznie rolników – osób fizycznych³. Ubezpieczeniem objęte są budynki wchodzące w skład gospodarstwa rolnego a więc zarówno budynki mieszkalne jak i zabudowania gospodarcze. Zgodnie z zapisem w ustawie o ubezpieczeniach obowiązkowych, budynkiem wchodzącym w skład gospodarstwa rolnego jest obiekt budowlany o powierzchni powyżej 20 m² określony w art. 3 pkt 2 ustawy Prawo budowlane, czyli obiekt trwale związany z gruntem, wydzielony z przestrzeni za pomocą przegród budowlanych oraz posiadający fundamenty i dach⁴.

Istotą obowiązkowego ubezpieczenia budynków rolniczych jest zagwarantowanie posiadaczowi gospodarstwa rolnego środków finansowych na odtworzenie lub naprawianie w tych budynkach szkód, powstałych wskutek ognia i innych zdarzeń losowych trudno przewidywalnych np.: powodzi, huraganu lub piorunu.

Rolnik jest obowiązany zawrzeć umowę ubezpieczenia budynku wchodzącego w skład gospodarstwa rolnego, zwanego dalej „budynkiem rolniczym”, od ognia i innych zdarzeń losowych. Nałożenie obowiązku wymaga jednocześnie określenia warunków jego wypełnienia. Zgodnie z §60 ustawy obowiązek ubezpieczenia budynków w gospodarstwie rolnym powstaje z dniem pokrycia budynku dachem. Ochrona ubezpieczeniowa natomiast, rozpoczyna się z chwilą zawarcia umowy i zapłacenia składki ubezpieczeniowej lub jej pierwszej raty⁵. Zawarcie umowy następuje w trybie adhezyjnym. Rolnik – ubezpieczający przystępuje do ogólnych warunków ubezpieczenia, ustalonych w ustawie, na podstawie zgłoszenia do ubezpieczenia.

Jeżeli po zawarciu umowy ubezpieczenia budynków rolniczych posiadanie gospodarstwa rolnego, w skład którego wchodzi te budynki, przeszło na inną osobę, prawa

---

³Zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, rolnik – osoba fizyczna, w której posiadaniu lub współposiadaniu jest gospodarstwo rolne

⁴Budynek wchodzący w skład gospodarstwa rolnego – obiekt budowlany o powierzchni powyżej 20 m² określony w art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2000 r. Nr 106, poz. 1126, z późn. zm.), będący w posiadaniu rolnika

⁵Termin rozpoczęcia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń inny niż określony w § 74ust. 1 i 2 ustawy, można określić w umowie ubezpieczenia budynków rolniczych wtedy, gdy umowę zawiera się: przed objęciem budynków rolniczych w posiadanie lub w przypadku kontynuacji umowy ubezpieczenia na okres kolejnych 12 miesięcy przed rozpoczęciem tego okresu.

i obowiązki wynikające z umowy ubezpieczenia budynków rolniczych przechodzą na tę osobę. Umowa ubezpieczenia rozwiązuje się z upływem 12 miesięcy, na które została zawarta chyba, że osoba obejmująca gospodarstwo rolne w posiadanie wypowiedzi ją przed upływem 30 dni od dnia objęcia gospodarstwa rolnego w posiadanie. Obejmujący w posiadanie gospodarstwo rolne, w którym budynki rolnicze nie są ubezpieczone, jest obowiązany do zawarcia umowy ubezpieczenia budynków rolniczych najpóźniej w dniu objęcia gospodarstwa rolnego w posiadanie. Umowę zawiera się na okres 12 miesięcy.

Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych jest ważnym instrumentem ochrony gospodarstw rolnych. Z tytułu ubezpieczenia budynków rolniczych przysługuje odszkodowanie za szkody powstałe w budynkach na skutek zdarzeń losowych w postaci: ognia, huraganu, powodzi, podtopienia, deszczu nawalnego, gradu, opadów śniegu, uderzenia pioruna, eksplozji, obsunięcia się ziemi, tąpnięcia, lawiny lub upadku statku powietrznego.

Sumę ubezpieczenia, odrębnie dla każdego budynku rolniczego, ustala ubezpieczająca z zakładem ubezpieczeń. Nie są objęte ubezpieczeniem w gospodarstwach rolnych: budynki, których stan techniczny osiągnął 100% normy zużycia, budynki przeznaczone do rozbiórki na podstawie ostatecznych decyzji właściwych organów oraz namioty i tunele foliowe. Suma ubezpieczenia budynku rolniczego może odpowiadać wartości: rzeczywistej tego budynku, przez którą rozumie się wartość w stanie nowym w dniu zawarcia umowy, pomniejszoną o stopień zużycia budynku rolniczego lub też w wartości nowej – w odniesieniu do budynków nowych oraz takich, których stopień zużycia w dniu zawarcia umowy ubezpieczenia nie przekracza 10%⁶.

Sumę ubezpieczenia ustala się na podstawie cenników stosowanych przez zakład ubezpieczeń do szacowania wartości budynków; lub załączonego powykonawczego kosztorysu budowlanego, sporządzonego przez osobę posiadającą uprawnienia w tym zakresie albo wyceny rzeczoznawcy. Zakład ubezpieczeń jest obowiązany do aktualizacji wartości budynków przyjętych do ubezpieczenia, nie częściej jednak niż w okresach rocznych, w przypadku, gdy zmiany cen materiałów budowlanych i kosztów robocizny oraz innych materiałów spowodowały podwyższenie lub obniżenie wartości budynków, co najmniej o 20%. Zaktualizowana wartość budynku stanowi podstawę ustalenia nowej sumy ubezpieczenia

Zakład ubezpieczeń nie odpowiada za zaistniałe w budynkach rolniczych szkody:

- 1) wyrządzone umyślnie przez ubezpieczającego lub przez osobę, za którą ubezpieczający ponosi odpowiedzialność lub która pozostaje z ubezpieczającym w wspólnym gospodarstwie domowym;
- 2) wyrządzone wskutek rażącego niedbalstwa przez osoby, o których mowa w pkt 1;
- 3) górnicze w rozumieniu przepisów prawa geologicznego i górniczego;
- 4) powstałe wskutek trzęsienia ziemi.

Do przeprowadzania kontroli spełnienia obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia budynków rolniczych:

- 1) jest obowiązany wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce położenia gospodarstwa rolnego lub miejsca zamieszkania rolnika;

---

⁶Normy zużycia budynków rolniczych określa zakład ubezpieczeń stosownie do przepisów prawa budowlanego.

- 2) jest uprawniony starosta właściwy ze względu na położenie gospodarstwa rolnego lub miejsce zamieszkania rolnika.

Podmiotami zobowiązanymi do zawarcia umów ubezpieczeń obowiązkowych w rolnictwie są rolnicy, czyli osoby fizyczne, w których posiadaniu lub współposiadaniu znajduje się gospodarstwo rolne. Rolnik, który nie spełnił obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia, zgodnie z ogólnymi warunkami tego ubezpieczenia określonymi w Ustawie, jest obowiązany wnieść opłatę, której wysokość wynosi w ubezpieczeniu budynków rolniczych – równowartość w złotych 100 euro. Wniesienie opłaty nie powoduje udzielenia rolnikowi ochrony ubezpieczeniowej i nie zwalnia go z obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia, zatem każde ujawnienie braku tej ochrony oznacza kolejne obciążenie rolnika dolegliwą opłatą.

WYNIKI

Składka przypisana brutto z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych wyniosła na koniec 2007 r. 319.768,4 tys. zł i wzrosła o 3,34% (tj. o 10 336,3 tys. zł) w stosunku do roku poprzedniego. Stały wzrost składki postępujący od 1997 r. nie wynika jednakże ze wzrostu liczby ubezpieczonych podmiotów.

Dane charakteryzujące ten obszar ubezpieczeń wskazują, że okresie lat 1998–2006 zmniejsza się liczba wystawionych polis, co miało związek ze zmniejszaniem się ilości gospodarstw rolnych. W 2007 roku zawarto 1 583 590 umów ubezpieczenia budynków rolniczych tj. o 140 344 umów więcej niż w roku 2006, ale aż o 73 100 umów ubezpieczenia mniej niż w 1998 r. W okresie tym następowały nieznaczne zmiany stawek ubezpieczeniowych, co oznacza, że powodem wzrostu składki są nie tylko wyższe sumy ubezpieczenia budynków, ale też i ilość nowych budynków oddanych do użytkowania. Sytuacja ta miała to również wpływ na wzrost średniej składki, która w przeciągu ostatnich dziesięciu lat wzrosła od 126,52 zł do 201,93 zł.

Lata 1998–2007 w ubezpieczeniu budynków rolniczych to nie tylko wzrost składki ubezpieczeniowej, ale i znaczny wzrost ilości wypłacanych szkód i kwot przeznaczonych na odszkodowania. W 2007 r. wypłacono 83 764 szkody na łączną kwotę 178 656 480 zł. Dane te wskazują na niemal czterokrotny wzrost liczby zgłoszonych szkód w 2007 r. w porównaniu do roku poprzedniego (2006 r. – 22 715 szkód na kwotę 111 870 576 zł). Podobnie jak i latach poprzednich, wzrost liczby szkód w 2007 r. nie miał istotnego wpływu na wzrost kwoty wypłacanych szkód. Średnia wysokość wypłaconej pojedynczej szkody zmalała w 2007 r. do 2 132,8 zł, wobec 4 924,9 zł w 2006 r. W większości wypadków są to stosunkowo drobne szkody, które ubezpieczyciele likwidują niemal od ręki, np. wypłacając odszkodowania na podstawie cenników budowlanych, bądź też kosztorysu odbudowy lub naprawy budynku.

Częstość szkód (liczba szkód odniesiona do liczby ryzyk/polis) dla ubezpieczeń budynków rolniczych wzrosła w 2006 r. z 1,57% do poziomu 5,29% w 2007 r. Oznacza to, że na każde 100 zawartych polis wypłacone zostało ponad pięć roszczeń. Znaczny wzrost liczby szkód w budynkach związany z występowaniem w danym okresie szkód charakterze masowym, ma wpływ na znaczny wzrost wypłat odszkodowań przy stosunkowo

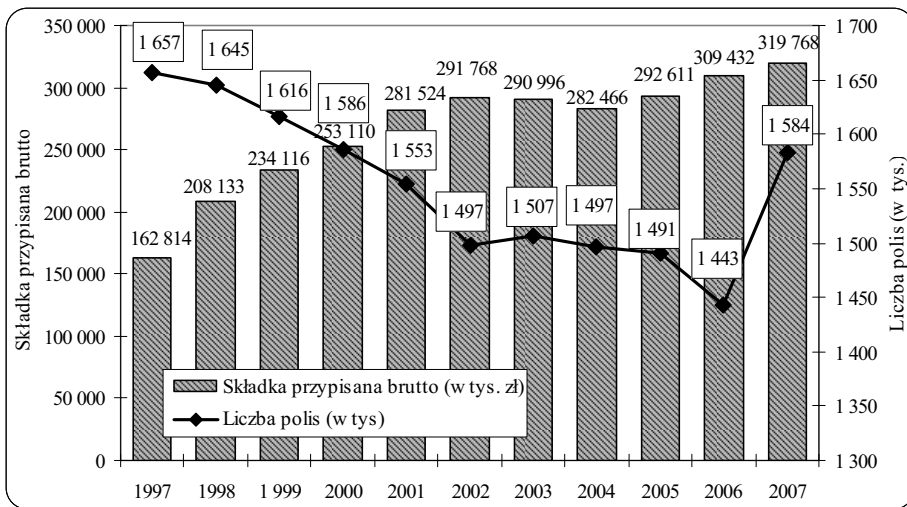
Tabela 2. Podstawowe charakterystyki obowiązkowego ubezpieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego za lata 1998–2007
 Table 2. Base characteristic of obligatory insurance of agricultural buildings in years 1998–2007

Wyszczególnienie	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Składka przypisana brutto (w tys. zł)	208 133	234 116	253 110	281 524	291 768	290 996	282 466	292 611	309 432	319 768
Liczba polis (w tys. szt.)	1 645,0	1 615,9	1 585,7	1 553,5	1 497,5	1 507,2	1 496,7	1 491,3	1 443,2	1 583,6
Średnia składka	126,52	144,88	159,62	181,22	194,84	193,07	188,73	196,21	214,40	201,93
Odszkodowania wypłacone brutto (w tys. zł)	92 670	113 576	115 167	131 980	163 715	86 373	101 448	97 422	111 871	178 656
Liczba szkód zlikwidowanych (w tys.)	29,4	37,3	39,9	42,4	69,0	27,5	35,9	24,9	22,7	83,8
Szkodowość	44,52%	48,51%	45,50%	46,88%	56,11%	29,68%	35,92%	33,29%	36,15%	55,87%
Częstość szkód	1,79%	2,31%	2,52%	2,73%	4,61%	1,82%	2,40%	1,67%	1,57%	5,29%
średnia wartość pojedynczej szkody wypłaconej	3 147,0	3 047,6	2 885,0	3 115,1	2 372,3	3 145,3	2 825,7	3 907,9	4 924,9	2 132,8
Składka czysta	56,33	70,29	72,63	84,96	109,33	57,31	67,78	65,33	77,51	112,82

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych KNF.

Source: Own preparations based on annual report of KNF.

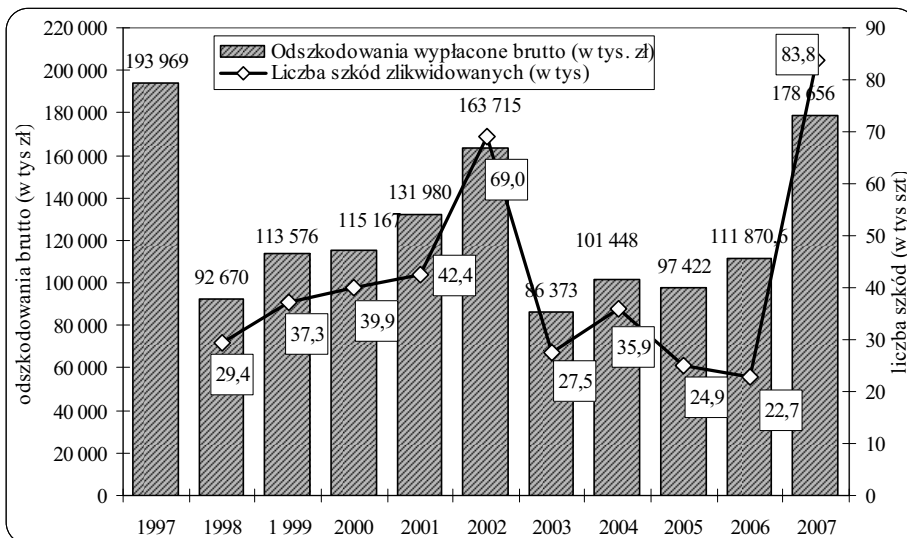

Rys. 1. Składka przypisana brutto oraz liczba zawartych umów ubezpieczenia budynków rolniczych w latach 1997–2007

Fig. 1. Gross contribution and amount on signed contracts of agricultural buildings insurance in years 1997–2007.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych KNF.

Source: Own preparations based on annual report of KNF.

Rys. 2. Odszkodowania wypłacone brutto oraz liczba zlikwidowanych szkód z ubezpieczenia budynków rolniczych w latach 1997–2007

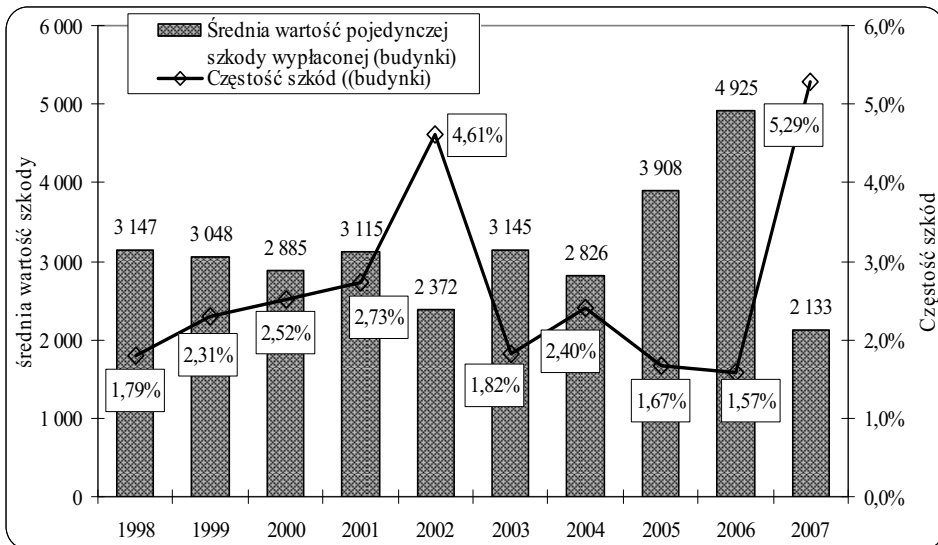
Fig. 2. Compensation paid gross and amount of liquidated damages by agricultural buildings insurance in years 1997–2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych KNF.

Source: Own preparations based on annual report of KNF.

niższej średniej wartości pojedynczej szkody wypłaconej. Taka sytuacja miała miejsce w latach 2002 i 2008, gdzie przy stosunkowo niskiej średniej wartości pojedynczej szkody (odpowiednio 2 372 zł i 2 133 zł), ale przy wysokim poziomie wskaźnika częstości szkód, odnotowano najwyższy w analizowanym okresie poziom wypłat odszkodowań tj 163,7 mln zł i 178,7 mln zł.

Biorąc pod uwagę przedmiot ubezpieczenia, jakim są budynki rolnicze, wydaje się, że wypłaty odszkodowań nie należą do zbyt wysokich. Taki stan rzeczy wynika przede wszystkim z uregulowań dotyczących sposobu ustalenia sumy ubezpieczenia budynków rolniczych w ramach ubezpieczenia obowiązkowego.

Rys. 3. Średnia wysokość wypłaconej pojedynczej szkody oraz częstość szkód w ubezpieczeniu budynków rolniczych w latach 1997–2007

Fig. 3. Average compensation paid of single damage and frequency of damages in insurance or agricultural buildings in years 1997–2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych KNF.

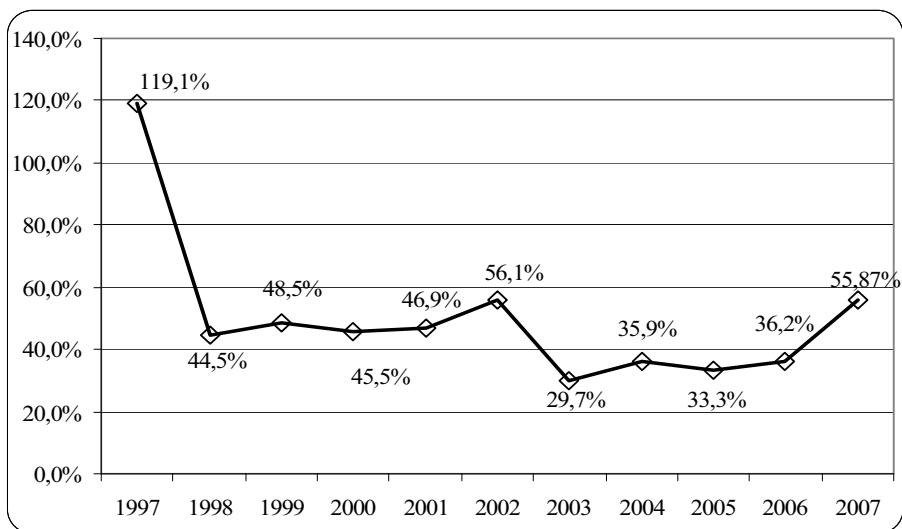
Source: Own preparations based on annual report of KNF.

Praktycznie rzecz ujmując, na odszkodowanie w wysokości pozwalającej na odbudowę domu w takim samym standardzie mogą liczyć tylko posiadacze nowych budynków rolniczych, których stopień zużycia nie przekracza 10%⁷. Posiadacze starszych budynków mogą otrzymać odszkodowanie w wartości rzeczywistej, czyli wartości budynku uwzględniającej stopień zużycia technicznego. Dodatkowo, rolnicy starają się by ubezpieczyć te budynki na niewielkie kwoty, żeby płacić jak najniższą składkę. Efekt jest taki, że w przypadku wystąpienia tzw. szkody całkowitej, odszkodowanie nie wystarcza na odbudowanie budynku. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być ubezpieczenie bu-

⁷Według Ogólnych Warunków Ubezpieczenia PZU w ubezpieczeniach dobrowolnych budynków sumę ubezpieczenia w wartości nowej przyjmuje się do budynków, których stopień zużycia technicznego w dniu zawarcia umowy ubezpieczenia nie przekracza 30%.

dynku w ramach ubezpieczenia komercyjnego, gdzie franszyzą byłoby odszkodowanie wypłacone z umowy ubezpieczenia obowiązkowego.

Wskaźnik „szkodowości” w ubezpieczeniach budynków rolniczych (liczony, jako stosunek odszkodowań wypłaconych brutto do składki przypisanej brutto) wzrósł w 2007 r. aż o 19,72 pkt proc. w porównaniu z 2006 r. i wyniósł 55,87%. Tak wysoki poziom tego wskaźnika w ostatnich dziesięciu latach odnotowano jedynie w 1997 roku (119,14%)⁸ i w 2002 r. – 56,11% i oba te przypadki miały związek z masowym występowaniem w tych latach szkód o charakterze masowym (wichury, powodzie). Należy jednak pamiętać, że zastosowana formuła wskaźnika nie uwzględnia bardzo istotnych pozycji, takich jak zmiana stanu rezerw na niewypłacone odszkodowania i świadczenia brutto, zmiany stanu rezerw składek oraz rezerw na ryzyko niewygasłe brutto, które znacznie powiększają wartości wskaźników uszkodowości.

Rys. 4. Wskaźnik „szkodowości” w obowiązkowych ubezpieczeniach budynków rolniczych w latach 1997–2007 (w %)

Fig. 4. Damages indicator in obligatory insurance of agricultural buildings in years 1998–2007 (in %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów rocznych KNUIFE.

Source: Own preparations based on annual report of KNFUIFE.

Ważnym parametrem pozwalającym prześledzić rozwój ubezpieczeń w rolnictwie jest składka czysta rozumiana, jako wartość wypłaconych odszkodowań przypadających na jednostkę ryzyka/polisę. Składka czysta (netto), jest to składka przeznaczona na bieżące pokrycie ryzyka. Składka czysta pozwala określić, jaka była średnia wypłata za rozszczenie (jedno ryzyko/polisę) w danym roku. W roku 2007 średnia składka czysta kształtowała się w wysokości od 112,82 zł.

⁸Z tytułu powodzi w 1997 roku ubezpieczyciele wypłacili około 1500 mln zł na łącznie oszacowane straty 3 mld dolarów USD, a w samym rolnictwie wartość szkód przekroczyła 2,5 mld zł. Znaczne straty powstały również w wyniku lipcowej powodzi w 2001 roku w Gdańsku i na Podkarpaciu.

PODSUMOWANIE

W Polsce zdecydowana większość składki w ubezpieczeniach rolnych stanowią ubezpieczenia obowiązkowe. W 2007 r. odsetek ten wynosił aż 74,5% ogółu ubezpieczeń rolnych, natomiast udział tylko ubezpieczenia budynków rolniczych w ubezpieczeniach rolnych to aż 65,8%.

Ubezpieczenia obowiązkowe w Polsce mają swoją tradycję, niemniej jednak ciągle jeszcze są traktowane, jako nie do końca uzasadniony wydatek. Brak takiego podstawowego mechanizmu, jakim jest zwykła kalkulacja ryzyka i podejmowanie świadomych decyzji ze strony rolników w pewnym stopniu „uśpiło” potrzebę ich zawierania. Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych jest ważnym instrumentem ochrony gospodarstw rolnych.

Obowiązek zawarcia ubezpieczenia nie oznacza jednak, że wszyscy, którzy powinni, ubezpieczenie to zawarli. Odnosząc dane te do faktycznej liczby gospodarstw rolnych ewidencjonowanych w poszczególnych latach okazuje się, że obowiązek ubezpieczania nie realizuje ok. 18–20% gospodarstw rolnych. Jeśli przyjmiemy za podstawę obliczeń liczbę indywidualnych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (1 804,1 tys. na koniec 2007 r.)⁹ odnosząc ją do danych Komisji Nadzoru Finansowego o ilości wystawionych polis ubezpieczeń budynków (1 583,6 szt.) to okazuje się, że jedynie 87,8% gospodarstw posiadało polisę obowiązkowego ubezpieczenia budynków. Oznacza to, że około 220,5 tys. indywidualnych gospodarstw rolniczych nie posiadało polisy obowiązkowego ubezpieczenia budynków.

Reasumując, można stwierdzić, że ubezpieczenie budynków rolniczych należy uznać, jako względnie dobrze prosperujące, a zwiększenie stopnia powszechności funkcjonowania tego ubezpieczenia jest możliwe poprzez wzrost świadomości ubezpieczeniowej oraz wzmocnienie kontroli zawierania ubezpieczenia.

W najbliższych latach nie należy się spodziewać wzrostu popytu na ubezpieczenia obowiązkowe w rolnictwie. Rolnictwo polskie charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem – średnia wielkość gospodarstwa rolnego wynosi 8,44 ha użytków rolnych, przy czym około połowa gospodarstw produkuje wyłącznie lub głównie na własne potrzeby, w celu obniżenia kosztów utrzymania rodzin. Co prawda, proces zmian w strukturze własnościowej, obszarowej i kierunkach użytkowania ziemi następuje systematycznie, ale zmiany te w oparciu o wyniki badań GUS dotyczące koniunktury produkcyjnej w rolnictwie wskazują na niewielki postęp zmian w strukturze powierzchni gospodarstw rolnych. W porównaniu z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego 2002 (PSR 2002), w 2007 r. liczba indywidualnych gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha ogółem zmniejszyła się zaledwie o 147,6 tys., tj. o 7,6%, a ponad 75% rolników zamierza prowadzić gospodarstwa systemem tradycyjnym. Oznacza to brak przesłanek do przewidywania radykalnych zmian w strukturze gospodarstw rolnych w najbliższych latach. W kontekście powyższej oceny uzasadnione jest utrzymanie w ustawie m.in. obowiązkowego ubez-

---

⁹Według uogólnionych wyników reprezentacyjnego badania „Struktury gospodarstw rolnych”, liczba gospodarstw rolnych w 2007 r. wynosiła 2579,2 tys. Z tej liczby 2578,2 tys. gospodarstw należało do sektora prywatnego. Spośród 1808 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (UR) – 1804,1 tys. stanowiły gospodarstwa indywidualne.

pieczenia budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego – jako ubezpieczenia powszechnego – z natury tańszego. Przymus ubezpieczenia wynika przede wszystkim z racji społecznych – ubezpieczenie ma zapewnić utrzymanie materialnych podstaw egzystencji w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego.

PIŚMIENNICTWO

- Informacja o systemie ubezpieczeń upraw rolnych i zwierząt gospodarskich Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.mrr.gov.pl
- Monkiewicz J., 2001.: Podstawy ubezpieczeń t. II – produkty. Poltext, Warszawa.
- Podkorzyński L., 1958: Powstanie i rozwój ubezpieczeń na ziemiach polskich w latach 1803–1914 [w:] Czerwiński L. (red.): 150 lat ubezpieczeń w Polsce, Polskie Wydawnictwa Gospodarcze, Warszawa
- Raporty roczne Komisji Nadzoru Finansowego. www.knf.gov.pl
- Rojewski K., 2002.: Stan ubezpieczeń rolnych w Polsce na przykładzie PZU SA oraz perspektywy ich rozwoju. [w] Ubezpieczenia gospodarcze, Wieś i rolnictwo, Wyd. SGGW, Warszawa.
- Stroiński E., 1989: Ubezpieczenie gospodarcze jako czynnik bezpiecznego kierowania gospodarstwem rolnym, Wyd. Prawnicze, Warszawa.
- Ustawa (1) z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2003 r. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.)
- Ustawa (2) z dnia 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych (Dz. U. Nr 20, poz. 130)

OBLIGATORY INSURANCE OF AGRICULTURAL BUILDINGS

Abstract. The development of country insurances proceeded together with development of whole system of insurances in Poland. In 1807 the obligatory insurance of buildings from fire was introduced. In 1990 after the part of obligatory insurances was annul fall of agricultural insurances was observed. In small degree it concerned the insurances of buildings in the country and insurance of the farmers' civil responsibility from damages done to the third persons. The change of principles which happened in this period relayed mainly on the fact that in period before 1990 r. insurance of buildings, covering mainly the claims caused by fire, flood, the hurricane and different impulsive defeats, had the legal character. This led in consequence to the situation I which all buildings except glasshouses the foil glasshouse tunnels, and the industrial, service and craft buildings in individual farms were insured in full range of risks. Analysis of course of this insurance in years 1997–2007, shows, that the insurance of agricultural buildings should be seen as relatively well prospering. Enlargement of more general functioning this insurance is possible across growth of insurance consciousness and the strengthen the control of taking out the insurance.

Key words: the insurance in agriculture, the obligatory insurance of agricultural buildings

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 22.12.2008